

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

Пошукова-дослідницька діяльність дошкільників у природі

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 2 курсу 231 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Урюпіна Ірина Василівна

Керівник к. біол. н., доцентка Семашкіна Г.М.
Рецензент д. пед.н. професорка Сидорович М.М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

Вступ.....
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади розвитку пізнавально-дослідницьких здібностей як педагогічна проблема	
1.1 Психолого-педагогічний аспект проблеми формування та діагностики пізнавальних здібностей дошкільників.....	8
1.2 Формування пізнавальних здібностей та стану рівня їх розвитку у дітей старшого дошкільного віку.....	14
Розділ 2. Система роботи вихователя з формування пошуково-дослідницьких навичок у дітей старшого дошкільного віку.....	20
2.1 Основні форми, прийоми, засоби, методи та принципи роботи під час пошуково-дослідницької діяльності старших дошкільників.....	24
2.2 Впровадження методики формування пошуково-дослідницьких навичок дошкільників у навчально-виховний процес закладу дошкільної освіти.....	38
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	48
Додаток А. Анкета для вихователів	
Додаток Б. Види навчальної роботи, що сприяють формуванню знань про природу та навичок практичного характеру	
Додаток В. КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	
Додаток Г. АВТОРСЬКИЙ ДОГОВІР про передачу невиключних прав на використання творів	

ВСТУП

Актуальність. Сучасні тенденції розвитку національної системи освіти потребують виховання особистості, здатної до прийняття нестандартних рішень та зорієнтовані на розвиток пізнавальних інтересів підростаючого покоління. Пізнавальні можливості закладено природою в кожній дитині, а відтак їх можна розвинути. Тому одне з головних завдань закладу дошкільної освіти – всебічний розвиток та виховання особистості, її здібностей та сприяння успішній самореалізації у житті визначаються пріоритетними завданнями соціальної програми держави Україна, стратегічні цілі якої визначено Конституцією України, Законами України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)», Національною програмою «Діти України», «Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті», Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України.

В основу нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти покладено компетентнісний підхід, де вказано, що освітній процес у закладі дошкільної освіти спрямовується на досягнення результатів ключових компетентностей, шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, удосконалення способів навчально-пізнавальної діяльності.

Основні положення Державного стандарту спрямовані не стільки на засвоєння суми знань про природу, скільки на формування вмінь здобувати ці знання.

Ознайомлення дошкільників із природою має бути цікавою, максимально наближеною до життя з врахуванням їх вікових особливостей та пізнавального інтересу.

Пізнавальний інтерес розглядається фахівцями «як джерело здобуття знань; він підвищує інтенсивність розумової роботи, мобілізує увагу, знімає втому та сприяє підвищенню якості засвоєваних знань» (Архипов А. І., Бауман Д. Е., Беляєва Н. А., Бондаревський В. Б., Дайрі Н. Г., Морозов М. Ф., Морозова Н. Г. та ін.).

Розвитку пізнавальних інтересів дітей присвятили свої праці педагоги та психологи: Бабанський Ю. К., Ельконін Д. Б., Лернер І. Я., Костюк Г. С., Крутецький В. А., Підкасистий П. І., Скаткін М. Н., Менчинська Н. А., Мясищев В. Н., Рубінштейн С. Л., Щукіна Г. І., Якобсон П. М. та ін..

Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності дітей досліджується з різних позицій: з позиції навчання (Дж. Брунер, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, Н. Ф. Талізіна та ін.); з позиції розвитку особистості в діяльності (Б. Г. Ананьєв, А. Н. Леонтьєв, В. А. Петровський, Л. С. Рубінштейн та ін.); оптимального сполучення форм діяльності (І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, І. М. Черг та ін.); єдності діяльності і спілкування (Л. П. Буєва, А. В. Мудрик та ін.).

Психологічні аспекти проблеми висвітлюються в роботах К. А. Абульханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, Д. Н. Богоявленського, Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, В. А. Крутецького, Ю. Н. Кулюткіна, А. Н. Леонтьєва, Н. А. Менчинської, С. Л. Рубінштейна, Н. Ф. Талізіної, Д. Б. Ельконіна та ін.

Своєю чергою, розвиток національної системи дошкільної освіти вимагає розроблення ефективних підходів до змісту й методів вивчення природи як основного джерела життя та створення на цих засадах сучасних форм роботи, формування пізнавально-дослідницьких навичок, які могли б підвищити компетентність і розширити природничу ерудицію дошкільників, їх творчий потенціал, мотивацію та інтерес до вивчення природи.

Сучасні науковці значну увагу приділяють пізнавальній активності дошкільників, спрямованій на розвиток пізнавального пошуку, формування теоретичного мислення (Бабанський Ю. К., Гончаренко С. У., Мальований Ю. І., Онищук В. А., Скаткін М. М. та інші).

Теоретико-методологічні засади організації дослідницької діяльності розглядали Давиденко А. А., Осипенко Л. Є., Яценко А. А. На сучасному етапі значну кількість наукових робіт присвячено питанню організації та методиці проведення науково-дослідницької діяльності (Ануфрієва Р. А.,

Донченко О. А., Єрмаков І. Г., Соловей М. І., Спіцин Є. С., Потапенко К. К., Шейко В. М., Яценко Л. С.).

Пошукова роботи, посилює інтерес до природи.

Творчим розвитком прогресивних ідей і поглядів на природу, що закладені Є.М. Водовозовою, А. Шлегер, є праці сучасних учених у яких зосередження уваги на різних засобів подачі дітям знань про природу, формуванні у них практичних вмінь і навичок взаємодії з нею.

Таким активним засобом є пошуково-дослідницька діяльність старших дошкільників. Потяг до всього живого закладений у них від самого народження. Саме природна допитливість дітей обумовлює їх навчання.

На необхідність організації пошуково дослідницької діяльності дітей неодноразово звертали увагу педагоги та психологи: Березюк О. С., Русова В. В., Семенова А. В.. Сутність та структуру дослідницьких здібностей досліджували Балашова С. П., Дружинін В. М., Поліхун Н. І., Савенков О. І. та ін. дослідники.

Відомий педагог М.М. Поддяков виділяє як вид специфічної діяльності експериментування і досліди, що активізує пізнавальну діяльність дітей.

Саме пошуково-дослідницька діяльність найближче підводить дитину до проблеми самостійних «відкриттів» у світі природи.

Але, незважаючи на достатню кількість робіт, присвячених питанню активізації пошуково-дослідницької діяльності дошкільників, проблема є до кінця не вирішеною. Широке застосування пошуково-дослідницької роботи з вивчення природи у закладі дошкільної освіти ускладнюється недостатністю розробленої методики, що і зумовило вибір теми бакалаврського дослідження «Пошуково дослідницька діяльність дошкільників у природі».

Мета дослідження – теоретико-методичне забезпечення педагогічних умов для проведення пошуково-дослідницької діяльності, як засобу формування реалістичних уявлень про природу.

Об'єкт дослідження – є пошуково - дослідницька діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – дослідження – практичні методи, як ефективний стимулятор пізнавальної активності дошкільників.

Відповідно до мети дослідження в роботі вирішувались наступні **завдання:**

- дослідити психолого-педагогічний аспект проблеми формування та діагностики пізнавальних здібностей дошкільників;
- з'ясувати особливості пізнавальних здібностей та стану рівня їх розвитку у дітей дошкільного віку;
- описати основні форми, прийоми, засоби та методи роботи під час пошуково-дослідницької діяльності старших дошкільників;
- виявити принципи організації дослідної роботи та визначити стан сформованості пошуково-дослідницьких навичок дошкільників;
- описати та перевірити удосконалення методики формування пошуково-дослідницьких навичок у природі старших дошкільників в межах навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

Із метою реалізації поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження:** теоретичні: комплексний теоретичний аналіз психолого-педагогічної, дидактичної і методичної літератури; аналітико-синтетичний аналіз чинних навчальних програм, контент-аналіз дозволив уточнити наукові поняття «пізнавальний інтерес», «пізнавальні здібності», «природознавча компетентність»; «дослідницькі уміння та навички»; **емпіричні:** спостереження за навчально-виховним процесом у закладі дошкільної освіти; педагогічний експеримент; бесіди з вихователями; тестування дітей; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практична значущість результатів дослідження. Основні положення, результати та висновки дослідження можуть використовуватися для організації навчального процесу в закладі дошкільної освіти, написання випускних і курсових робіт та організації педагогічної практики студентів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження

обговорювались на засіданні кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі закладу дошкільної освіти с. Посад-Покровське.

Структура бакалаврської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Психолого-педагогічний аспект проблеми формування та діагностики пізнавальних здібностей

Оновлення системи освіти держави значною мірою пов'язане з розробкою та впровадженням у педагогічні практики ефективних технологій розвитку творчих здібностей особистості, формування її пізнавальної активності [9, с. 15-19].

Проблема розвитку творчого потенціалу особистості цікавила вчених, які представляли різні галузі знань. Її досліджували такі філософи, педагоги, психологи як Ананьєв Б. Г., Андрєєв В. Н., Леонтєв О. Н., Ломов Б. Ф., Рубінштейн С. Л., Савченко О. Я. Здібності творчої особистості вивчались Виготським Л. С., Дружиніним В. М.. Сутність творчості як специфічного виду діяльності розглядалася Давидовим В. В., Гілфордом Дж., Матюшкіним О. М.. Формування творчої особистості дітей на різних етапах їх навчання вивчали Волкова І. В., Савченко О. Я. та ін. [43; 54].

Ідеї розвитку творчих здібностей особистості знайшли відображення в працях Макаренка А. С., Швацького С. Т., Лернера І. Я. У них розглянуті важливі умови ефективності організації цього процесу. Велику цінність становлять праці Махмутова М. І., де основна увага надається саме творчій активності в усіх її проявах [27]. Важливим стимулом пізнавальної активності суб'єкта є пізнавальний інтерес.

Інтерес розглядається «як вибіркоче емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності». Як зазначають Ананьєв Б. Г., Добринін М. Ф., Ушинський К. Д., що пізнавальна діяльність активізує психічні процеси особистості, сприяє емоційному підйому, пізнавальний інтерес починає виступати як мотив пізнавальної діяльності [52, с.136].

Процес формування пізнавальних інтересів особистості тісно пов'язаний з

розвитком умінь і навичок .

Досліджуючи фактори, які впливають на розвиток пізнавальних Здібностей (Огородников І. Т., Підкасистий П. І.) підкреслюють значення знань, що дитина отримує [14, с.186].

Найважливіша область загального феномена інтересу, підкреслює Т.В Улькіна, — пізнавальний інтерес [49, с.173-179].

На основі узагальнення інформації можна виділити такі прояви інтересу: - споглядальний, - споглядально-дійовий, - пізнавальний, - пізнавально-творчий, - теоретичний, - конструктивно-творчий.

Таким чином, під пізнавальним творчим потенціалом дитини розглядається сукупність властивостей і якостей особистості, які дозволяють здійснювати пошук, використовуючи при цьому нестандартні засоби, здогадку розв'язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового, невідомого для себе. До того ж, здібності до творчості – універсальна здібність особистості.

Інтерес - це вибіркоче емоційно-пізнавальне ставлення особистості до подій навколишньої дійсності та діяльності. За своєю природою інтерес не є вродженою властивістю особистості, а обумовлений впливом на неї навколишньої дійсності, тобто носить соціальний характер.

Пізнавальний інтерес як мотив навчання та стійка риса особистості активізує всі психічні процеси дитини, на високому рівні свого розвитку спонукає її до постійного пошуку перетворення дійсності за допомогою діяльності.

Отже, пізнавальні здібності - це вибіркова спрямованість особистості до процесу оволодіння знаннями.

1.2 Формування пізнавальних здібностей та стану рівня їх розвитку у дітей дошкільного віку

Аналіз літературних джерел показав (засвідчив), що особливе місце

у дітей дошкільного віку займають пізнавальні здібності, для яких характерним є загальна мисленнєва активність.

Деякі вчені (Костюк Г. С., Моляко В. О., Холодна М. О., Дружинін В. М., Тихомиров О. К. та ін.) відносять їх до загально- інтелектуальних. Венгер Л. О. та ін. вважає, що пізнавальні здібності можна віднести до сенсорні здібності [50, с.242-247].

Основою розвитку пізнавальних здібностей - є розвиток уваги, пам'яті та мислення (Волкова С. І., Столярова Н. М. та ін.) [6; 8; 11].

За Г.І. Щукіної, особливу значимість пізнавальні інтерес та здібності мають в дошкільні роки [55, с.53-70].

Є умови для формування пізнавальних здібностей.

Перша умова — опора на активну розумову діяльність.

Друга умова полягає в оптимальному рівні розвитку дитини. і щоб вона отримувала емоційне задоволення від своєї діяльності.

Позитивна емоційна атмосфера процесу діяльності— третя важлива умова формування пізнавальних здібностей та інтерес.

Сприятливе спілкування є четвертою умовою, що забезпечує формування пізнавальних здібностей [19, с.56-58].

Карасик А. Р., Семенова, Н.А. вважають, що «передумовами розвитку пізнавальних здібностей є базові психологічні особливості дітей дошкільного віку» [17; 44].

На розвиток здібностей дошкільників та їхніх інтересів впливає індивідуальність дитини, обумовлена її життєдіяльністю.

Елементарним рівнем пізнавальних здібностей можна вважати безпосередній інтерес до нових фактів, до цікавих явищ.

Більш високим рівнем пізнавальних здібностей є інтерес до істотних властивостей предметів або явищ. Цей рівень можна назвати стадією описовості, фіксація зовнішніх ознак і властивостей об'єкту [19, с.57-58].

Ще більш високий рівень пізнавальних здібностей становить інтерес дитини до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей, що

діють у різних умовах і пов'язаний з елементами дослідницької творчої діяльності.

Зазначені рівні пізнавальних здібностей, як зазначає Г.Коберник, досить загально вимальовують тенденції їх розвитку. «Головний параметр рівнів пізнавального інтересу — спрямованість його до об'єктів пізнання (фактів, процесів, закономірностей)» [19, с.20].

Усвідомлення мотиву завжди сполучене з його більш сильним впливом на діяльність. Неусвідомлений мотив теж діє, але ним важче управляти [45, с.201].

Відомо, до основних показників пізнавальної активності дітей належать: наявність емоційно-позитивного ставлення дитини до пізнавально-дослідницької діяльності і вираженого бажання займатися нею; самостійність у пошуку вирішення проблемних ситуацій, уміння міркувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, будувати найпростіші умовиводи [19, с.42-45].

За Г. Коберник, «пізнавальні здібності дітей є інтегрованим типом здібностей, які є аналогом загальних здібностей, та які доцільно розглядати системно, як синтетичний прояв рівня творчих можливостей дитини (творчий компонент або креативність), пізнавального розвитку (інтелектуальний компонент), пізнавальної активності, зацікавленості та загальної научуваності дитини (поведінково-результативний компонент)»

Пізнавальні здібності містять такі складові:

- рівень інтелектуального розвитку;
- рівень загальної научуваності дитини;
- пізнавальну активність, що має прояв у допитливості, зацікавленості дитини;
- рівень креативної здатності розв'язання творчих завдань.

На сучасному етапі проблема дитячої пошукової діяльності посідає значне місце. Праці В.К. Котирло, Л.Г. Подоляк розкривають механізм формування самостійності в дитячій діяльності, особливості розвитку ставлення дітей до праці, оціночних відносин.

Педагогічні дослідження в Україні останніх років (В.О. Павленчик, Г.В. Беленька, М.А. Машовець, Н.М. Кот, Н.Б. Кривошея) розглядають нові аспекти виховного впливу трудової діяльності дітей на формування позитивних взаємовідносин дітей в спільній діяльності під час експериментування[31].

Організація пошукової діяльності дітей забезпечує їх найбільш високий ступінь активності та дозволяє сформуванню у них уявлення про явища природи.

Як стверджував Сухомлинський В. О. [46], «сама по собі природа не розвиває й не виховує. Тільки активна взаємодія з природою здатна виховати найкращі людські якості».

Важливо, щоб у процесі пізнання природи розвивалися морально-етичні якості та пізнавальні здібності дошкільників, формувались дослідницькі навички та відбувався різнобічний розвиток особистості дитини.

Теоретичний аналіз поняття “пізнавальних здібностей”, дозволяє визначити, що пізнавальні (когнітивні) здібності особистості виявляють себе у здатності людини до пізнавальної діяльності, до продуктивного вирішення успішного виконання пізнавальних завдань.

Пізнавальні здібності є одними із провідних і базових здібностей людини.

Таким чином, використання пошукових прийомів у дітей розвивають елементи самостійного творчого мислення. Радість самостійних відкриттів закріплює інтерес до природи.

Отже, загально визнано, що використання практичних методів вивчення природи забезпечує міцність і усвідомленість знань, розвиток мислення, пам'яті, мови, спостережливості й інших цінних особистісних якостей дітей, а також формування в них дослідницьких умінь і навичок.

Таким чином, проблема розвитку пізнавальних здібностей не є новою і широко розглянута у філософській, психолого-педагогічній і методичній літературі.

Узагальнюючи позиції ряду авторів визначено, що пізнавальні здібності доцільно розглядати як інтегровані базові здібності дитини.

Розділ 2. Система роботи вихователя з формування пошуково-дослідницьких навичок у дітей старшого дошкільного віку...

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОШУКОВО - ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Основні форми, прийоми, засоби, методи та принципи роботи під час пошуково-дослідницької діяльності старших дошкільників

Над розв'язанням актуальних проблем з використання форм активізації пізнавальної діяльності дітей працювало багато педагогів. Ю. Бабанський виділяє три великі групи методів навчання

Це – сукупність методів, спрямованих на передачу і засвоєння дітьми знань, формування умінь і навичок .

Так, спостереження предметів, явищ - визначається одним з основних методів. Процес спостереження має декілька етапів. З заключний етап, мета якого полягає в підбитті підсумків і закріпленні отриманих знань про природні об'єкти та явища.

Разом з тим, проведення спостережень передбачає розвиток умінь дітей здійснювати порівняння, аналізувати кожний з об'єктів [38].

Важливе значення для сприйняття природи відіграють спостереження за природою, що позитивно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють розвитку уяви, фантазії, мислення, уваги.

Тому важливо саме в дошкільному віці прищепити інтерес до дослідження природи, залучити дошкільників до активної пізнавальної діяльності.

Особистий інтерес педагога, особиста захопленість, бажання вселити дітям впевненість в їх силах – ось запорука успіху в дослідницькій роботі.

Якнайкраще активну пізнавальну діяльність дошкільників забезпечують дослідницькі методи навчання. Вихователь створює проблемну ситуацію, у якій дошкільник усвідомлює завдання, але знань для його виконання в нього бракує.

На початку, в дослідницький процес вводяться підготовчі пізнавальні завдання, виконуючи які діти вчилися аналізувати пропоновані об'єкти, порівнювати їх ознаки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати пізнавальні запитання.

Певний рівень дослідницьких навичок формується в процесі спостереження за природою за умови використання вихователем різних видів проблемних завдань, проведення практичних робіт та дослідів. Це

сприяє розвитку зацікавленості дошкільників до пошуково-дослідницької діяльності в природі.

Для створення проблемних ситуації на заняттях можна використовувати будь-яку наочність, котра відповідає змісту навчального матеріалу і може вступити у суперечність зі словами вихователя, життєвим досвідом дітей або з інформацією, яку несе інший спосіб наочності.

Під час процесу розв'язання проблемної ситуації під керівництвом вихователя відбуваються такі види розумової діяльності дітей, як усвідомлення проблеми, висунення припущень, щодо їх розв'язання та формулювання висновків.

Такі завдання здійснювали розвиваючий вплив на підготовку дошкільників до дослідницької діяльності.

Щоб діти серйозніше сприймали дослідницьку діяльність вихователь своїм настроєм передає їм почуття того, що відбувається щось дуже важливе і необхідне для подальшого життя.

Структурними компонентами пошуково-дослідницької діяльності є:

- спостереження;
- поетапне фіксування результатів;
- зіставлення результатів дослідного і контрольного матеріалу за допомогою різноманітних

методів і прийомів; • висновки.

Тема дослідження, за яку береться дошкільник, не повинна бути надуманою дорослим. Вона повинна бути реальною, цікавою і справжньою, а значить такою, що виконується, необхідна наочність.

Треба застосовувати різноманітні прийоми віднаходити причини й зв'язки, робити певні висновки.

О.В. Запорожець зазначає, що активізації пізнавальної діяльності сприяє створення проблемної ситуації та активна діяльність дітей у її розв'язанні, що розвиває в них творче мислення, здатність до самостійної діяльності. Проблемна ситуація завжди базується на суперечності [13, с. 59].

Над проблемами застосування метода нескладного експериментування в природі з дітьми працювали: З.П. Плохій, Н.В. Лисенко, Г. В.Беленька, Н. Ф.Яришева, Н.М. Кот та інші. [28; 38]. Навчальний дослід - це елементарний експеримент. Він є одним із найважливіших методів пізнання природи, накопичення чуттєвого досвіду. Іноді відомості про природу (явища) має такий характер, що без дослідницької діяльності правильне уявлення про такий об'єкт узагалі неможливе. Тоді використовують дослідницькі методи. За словами Г.Альтшуллера «Дитина за своєю природою – дослідник, дослідник і ще раз дослідник

Елементи дослідницької діяльності розглядається як форма пошуково-пізнавальної діяльності.

Пошукова діяльність починається з того, що відомо а що ні.

Заключним етапом пошукової діяльності є формулювання висновків на основі аналізу результатів спостережень, дослідів, моделювання. Необхідно вислуховувати всі висловлювання дітей, задавати додаткові питання, які допоможуть дитині правильно сформулювати думку.

Правильних відповідей може бути кілька.

На думку О. В. Ващук, особлива увага під час ознайомлення з природою - є орієнтація на дослідницьку діяльність.

Основною метою проведення дослідів – є сформування системи наукових понять, дослідницьких умінь і навичок, освоєння яких дозволить дошкільнику відчувати радість відкриття нового знання, пізнання себе і навколишнього світу та формувати природознавчу компетентність у сфері відносин «людина – природа», що охоплює такі компоненти [5]:

- емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої природи і самого себе;
- мотивація дітей до мисленнєвої і природоохоронної діяльності (прагнення берегти і шанувати навколишню природу);
- знання про об'єкти природи, їх різноманітність та взаємозв'язки;
- уміння застосувати засвоєні знання і способи діяльності в подібних та нових навчальних і життєвих ситуаціях;
- засоби природоохоронної діяльності, які засвоюються дітьми у формі знань, практичних умінь та навичок.

За визначенням В.І Бондар, «знання – це перевірений практикою результат пізнання, відображення у свідомості людини навколишньої дійсності, що об'єктивно існує поза нею. Відображення відбувається у формі фактів, уявлень, понять, закономірностей, законів, теорій, які передаються мовою. Знання - продукт людської діяльності, отже, в них втілена діяльність із добування і застосування цих знань. Це і є основою для виділення умінь, формування яких є обов'язковим у навчальному процесі. Знання самі по собі, без умінь їх застосовування мали б невелику цінність» [4].

Уміння неможливі без знань – це знання в дії. На думку науковців (Усова А. В., Лернер І. Я., Цетлін В. С. та ін.) діти мають бути залучені до діяльності з порівняння, класифікації, аналізу, узагальнення, протиставлення, запам'ятовування, уяви, обстеження, виявлення відмінності і подібності, відтворення в пам'яті, об'єднання, виділення, віднесення невідомого до

відомого та ін. Засвоєна суб'єктом дія перетворюється в його уміння або навичку [27; 51].

Поряд з уміннями, зазначає В.І. Бондар, навички є однією з форм вираження досвіду в діяльності. «Якщо вміння – це готовність до свідомих і точних дій, то навички – це автоматизована ланка цієї діяльності.

Отже, навички – це автоматизовані вміння. Вони здійснюються без участі свідомості, але під її контролем» [4].

Щоб дитина оволоділа навичкою, необхідно багаторазове повторення дії.

Процес формування навичок відбувається в кілька стадій, остання з яких називається стадією автоматизації та стає динамічним стереотипом.

Щоб застерігтися від неправильних засобів та способів, вихователь мусить логічно правильно продумати свою діяльність і діяльність дітей, визначити послідовність етапів роботи. Планування роботи вихователя повинно підпорядковуватись єдиній меті: обґрунтованому переходу теоретичних уявлень на рівень узагальнених та систематизованих знань.

Творчій - початок досліджу. Він розпочинається з висунення припущення. Практичний - перебіг досліджу та подальший обмін думками. Рефлексійний - заключний, на якому відбувається обговорення результатів досліджу, робляться певні висновки, тобто початкові припущення підтверджуються або спростовуються.

Отже, до структури дослідницької діяльності входить:

- постановка проблеми;
- пошук шляхів її розв'язання та побудова гіпотез;
- розв'язання завдання за допомогою практичних дій.

Кожний етап потребує мобілізації всіх психічних зусиль особистості, творчого пошуку, мислення.

Пошуково-дослідницька діяльність дітей старшого дошкільного віку створює широкі можливості для виховання в них інтересу до природи та розуміння її значення та набуття навичок дослідження природи.

Заклад дошкільної освіти виконує суспільний запит на формування особистості, здатної в майбутньому, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, приймати сміливі і нестандартні рішення, творчо ставитись до праці, уміло розв'язувати власні життєво важливі проблеми.

Таким чином, на сьогоднішній день вивчення природи в закладах дошкільної освіти не обмежується тільки формуванням у дітей уявлень про природу та її компоненти, але й формує дослідницькі уміння та навички пізнання природи.

Основна мета дослідницької діяльності - сформувати пропедевтичну систему наукових понять, дослідницьких умінь і навичок, освоєння яких дозволить дитині відчувати радість відкриття нового знання, пізнання навколишнього світу.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ З ФОРМУВАННЯ ПОШУКОВО –ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Основні форми, прийоми, засоби, методи та принципи роботи під час пошуково-дослідницької діяльності старших дошкільників

Експериментальне дослідження проводилось у три етапи.

На першому етапі ми вивчали умови закладу освіти, документацію для роботи з теми дослідження, та провели анкетування вихователів (див. Дод. А). Ми намагались з'ясувати, як педагоги розуміють поняття «пізнавально-дослідницька діяльність», «пошуково-дослідницька діяльність», «інтерактивні технології», «пошуково-дослідницьки навички» тощо.

Майже всі опитані вихователі вказали в анкеті на труднощі, які трапляються під час формування у дітей знань і навичок у пізнавально-дослідницької діяльності в природі:

Тому що недостатність методичних рекомендацій для проведення такої роботи.

Крім того ми з'ясували, які види навчальної роботи, на думку вихователів, необхідно використовувати у процесі формування в дошкільників уміння та навичок пошуково-дослідницької діяльності. Результати подано в таблиці 2.1 (див. Дод. А)

На основі даних таблиці 2.1 можна зазначити, що найчастіше вихователі використовують такі види роботи, як виділення істотних ознак у досліджуваних об'єктах (83,3%), аналіз і порівняння досліджуваних об'єктів природи, явищ, процесів (67,5%), встановлення причинно-наслідкових зв'язків (62,5%), виконання завдань за зразком та аналогією (71,7%).

Мало уваги приділяється таким видам роботи, як розв'язання проблемних завдань (27,4%), самостійне формулювання висновків (12,5%), виконання завдань дослідницького характеру (15,1%).

Більшість вихователів (67,5%) постійно застосовують прийом порівняння

для глибшого осмислення дошкільниками матеріалу, що вивчається. Проте цей вид роботи використовується без певної системи.

Аналізуючи результати, можна зазначити, що формуванню у дошкільників навичок пошуково-дослідницької роботи приділяється недостатньо уваги та проводиться епізодично.

І як наслідок, дошкільникам важко, робити самостійні висновки, виконувати завдання пізнавально - дослідницького характеру.

Тому нами було розроблено удосконалену методику проведення роботи з проблеми дослідження.

Для перевірки ефективності запропонованої методики нами було обрано дві групи: одна – експериментальна, в якій буде впроваджуватись експериментальна методика. Друга контрольна – в якій робота буде проходити за традиційною методикою.

Для визначення рівня сформованості знань про природу було проведення опитування дошкільників на початку роботи. Для цього старшим дошкільника двох груп були дані завдання.

Основним критерієм оцінювання результатів виконання дошкільниками роботи була якість виконання завдань, зокрема правильність і повнота відповідей. Результати виконання завдань подано в узагальнюючій таблиці 2.2

На основі отриманих даних можемо констатувати, що результати сформованості знань про природу в контрольній та експериментальній групах майже однакові і відповідає середньому, низькому та високому рівням.

Для оцінки рівня розвитку пізнавальних інтересів та здібностей дітей ми скористалися пакетом взаємодоповнювальних методик, а саме: методики дослідження творчого компонента (автор методики: Торренс П.), інтелектуального компонента (автори методик: Зінченко П. І., Леонт'єв О. М., Фостер Я., Векслер Б., Коос, Банков С. О., Барташнікова І. О., Гуткіна Н. І.), поведінково-результативного компонента (автори методик: Д'яченко О. М., Пов'якель Н. І., Улькіна Т. В.) пізнавальних здібностей та інтересів [50, с.174-178].

Таблиця 2.2.

Результати визначення рівнів сформованості знань про природу у дошкільників (початок роботи)

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	Кількість	Всього о (%)	Кількість	Всього го(%)
Високий	1	3,8	2	4,2
Середній	13	50	12	50
Низький	12	46,2	11	45,8

Визначення рівня пізнавального інтересу та здібностей дошкільників відбувалося шляхом спостереження за ними під час навчально-виховного процесу таким чином.

Знаючи, що пізнавальні здібності та інтерес визначають мотив дослідницької діяльності дитини, то вихователю необхідно знати їх прояви, за якими можна судити про їх наявність (або відсутність).

На думку Пов'якль Н.І., Улькіною Т.В., одним із перших кроків вихователя – вивчення рівнів пізнавальних інтересів дітей які проявляють (або не проявляють) є: -

- 1) безпосередній інтерес до нових об'єктів та явищ природи, пов'язаних з інформацією, яку діти дістають на заняттях (елементарний рівень);
- 2) інтерес до пізнання істотних властивостей об'єктів й явищ;
- 3) інтерес до причинно-наслідкових зв'язків у природі, до виявлення закономірностей, що стосуються різного роду явищ.

Основний параметр показників пізнавальних здібностей (інтересу), — це інтелектуальна активність дитини.

Іншим параметром показників, за яким вихователь може судити про наявність пізнавального інтересу дітей, є емоційне відношення їх до пізнавальної діяльності [50].

Вільний вибір діяльності в часи дозвілля, перевага тих або інших занять у вільний час — найважливіший показник інтересів і схильностей дошкільників.

Виходячи з цього, під час спостережень за дітьми, рівень розвитку пізнавального інтересу особистості оцінювався за показниками:

- 1) предметом дослідження не цікавиться;
- 2) цікавиться виявленням суті явищ, причинними їх виникнення;
- 3) виявляє до природи високий інтерес та може застосовувати ці знання під час виконання практичної діяльності.

Зазначені рівні загально вимальовують тенденції їх розвитку. Але вихователь все ж таки може бачити, на якому рівні розвитку інтересу знань до природи перебуває дитина [60; 61].

Проявом інтересу до дослідницької діяльності дошкільників є їх інтелектуальна активність, про яку можна судити за такими показниками:

- запитання дитини, звернені до вихователя, найбільш знаменують пізнавальний інтерес. Інертні, байдужі до природи діти не задають питань;
- прагнення дошкільників брати участь у діяльності, висловити свою точку зору тощо;
- емоційні прояви дошкільників для вихователя. можуть створити повну картину їх інтересів та здібностей.

Параметром показників пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку, як зазначають Пов'якель Н.І., Улькіна Т.В., котрі у взаємодії з емоційним настроєм, виражені в особливостях протікання пізнавальної діяльності дошкільників. Насамперед вони проявляються в

Таким чином, дані спостережень за дошкільниками під час навчально-виховного процесу, проведене тестування та з'ясування рівня пізнавального інтересу свідчать, що перед початком формувального експерименту відмінності, які існують у контрольній та експериментальній групах незначні.

2.2 Впровадження методики формування пошуково-дослідницьких навичок дошкільників у навчально-виховний процес закладу дошкільної освіти

Відомо, що формування пізнавально-дослідницьких вмінь та навичок у дошкільників — процес складний і довготривалий. Він не виникає і не розвивається сам по собі. А тому завдання вихователя – поступово формувати навички дослідження природи, здійснюючи постійний контроль, а також з'ясовувати можливості подальшого застосування результатів роботи.

Враховуючи результати проведення констатувального експерименту ми запропонували удосконалену методику з формування пошуково-дослідницьких навичок дошкільників.

Оскільки пошуково -дослідницька діяльність сприйняття природи буде здійснюється в навчальному процесі під час занять та екскурсій безпосередньо у природі, вважаємо за потрібне описати кожен з них.

Упродовж певного періоду дошкільників навчали конкретній послідовності розв'язання пізнавальних завдань, виконання певних розумових дій відповідно до поданих зразків. Тобто відбувалось накопичення дітьми досвіду виконання послідовних розумових дій та формування дослідницьких умінь та навичок.

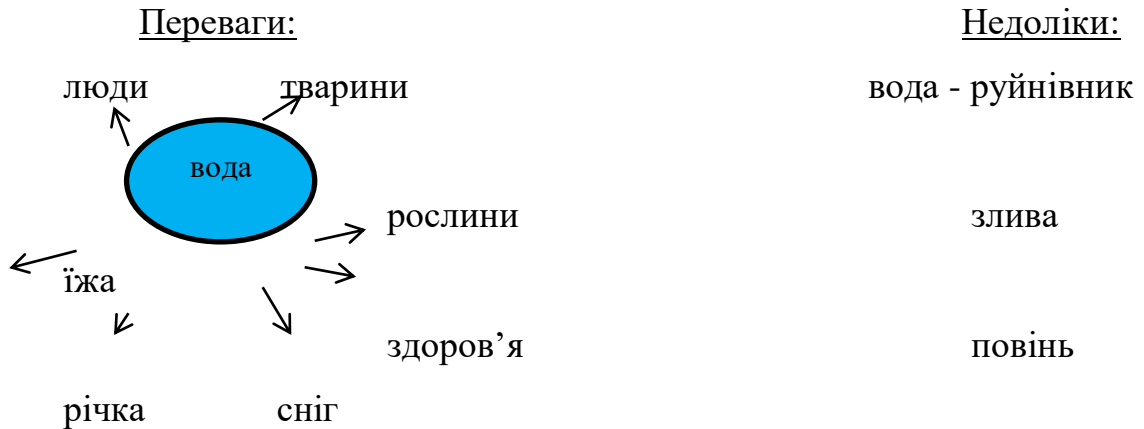
Вихователю необхідно звертати увагу на розвиток їх мислення шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації природних об'єктів, на вироблення умінь та навичок розкривати причинно-наслідкові зв'язки у природі.

У практиці роботи закладу дошкільної освіти, для набуття дітьми дослідницьких навичок, широке поширення отримав досвід проведення екскурсій. Що дають можливість сформувати певний рівень дослідницьких навичок [50, с.17-20].

Наприклад, після екскурсії до річки, проводяться заняття з теми "Вода в природі". Опишемо фрагменти роботи.

Попередня робота. Запропонувати старшим дошкільникам обрати проблему, що не має однозначного розв'язання. Наприклад, «Де в природі міститься вода?». Проблема: Вода корисна чи шкідлива?

Варіанти розв'язання: загадки, прислів'я, приказки, вірші, перегляд відеофільму «Вода – руйнівник»

Розв'язання проблеми: Без води не можливе життя на Землі. Більшу частину Землі займає вода (71 %).

Після цього можна провести заняття з теми: «Вода в природі».

Мета: вчити розуміти потребу в воді всього живого; розвивати навички економного витрачання води в побуті.

Для того щоб викликати пізнавальний інтерес до дослідницької діяльності можна загадати загадки. Наприклад:

«Відома з віку рідина, усяк її вживає, буває хмаркою вона, пушинкою буває. Бува, як скло крихка, тверда – вгадали, що воно?»... (Вода).

Запитати, про що йтиме мова на сьогоднішньому занятті? (Про воду).

Дошкільники відгадують загадки і називають тему заняття.

В якому стані буває вода? (Відповіді дітей). Закріпити ці знання.

Задати запитання дітям. А як ви гадаєте, чи потрібна вода людині? Для чого? Чи є в організмі людини вода? Доповнити відповіді дітей.

Розповісти цікаву інформацію, що організм людини до 40%, в основному, складається з води: багато її в крові. Без їжі людина може прожити 1-2 тижні, а без води 1-2 дні.

У дітей вже є деякі уявлення про використання води людиною в побуті, але ці уявлення часткові, безсистемні.

Пам'ятаючи про те, що діти старшого дошкільного віку люблять все нестандартне, цікаве: використовуємо вірші, розповідаємо цікаву інформацію, проводимо дослід.

Так, наприклад, старші дошкільники знають деякі властивості води (замерзає – утворює льод і сніг: сніг тане і перетворюється на воду). Проте вони не можуть ще встановити між ними відповідних залежностей і визначити основні властивості льоду та снігу. Для цього вихователь (у куточку живої природи) проводить ряд дослідів, мета яких продемонструвати перетворення води-рідини на пару і навпаки.

У більшості дослідів результат можна отримати відразу. Це стимулює пізнавальний інтерес дошкільнят.

Висновки. Від нагрівання вода переходить спочатку у невидимий газоподібний стан, а потім при охолодженні знову стає видимою у вигляді дрібних краплинок.

Пошукова діяльність поєднується з віршами, загадками, грою з розвитком мовлення, лічбою.

Мета дослідів. Визначити властивості води.

Дослід 1. Проводиться в живому куточку. З'ясовуючи властивість води як розчинника, дошкільники на прикладі солі та крейди спостерігають розчинність речовин у воді. Для цього у дві склянки з водою насипають невелику кількість солі та крейди і, визначивши, скаламутилась вода чи залишилась прозорою, роблять висновки щодо розчинності речовин.

Проведення дослідів допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки в природі, сприяє розвитку мислення дошкільників. А вихователь

перевіряє, наскільки свідомо дошкільник ставиться до роботи, та з'ясує як набуваються дослідницькі навички.

На закріплення знань про воду та стимулювання пізнавальної діяльності дошкільнят можна в кінці заняття переглянути декілько кадрів діафільму

«Вода служить людям».

Підведення підсумків. Перевірка знань, умінь та навичок за допомогою запитань (усно).

Перехід води із рідкого стану в газоподібний називається _____.

Коли пара охолоджується, то знову перетворюється на _____

Плавлення льоду відбувається при температурі _____.

Кипіння води відбувається при температурі _____.

Чому взимку доріжки посіпають сіллю. Як впливає сіль на лід?

Чи правильно вчиняють люди, коли:

- миють власні машини в річці або озері;
- висаджують на берегах водойм верби та інші водолюбні рослини;
- скидають сміття та різні непотрібні речі на берегах водойм або у воду;
- будують на берегах водойм промислові підприємства, а відходи виробництва спускають у воду;
- проводять ретельну очистку стічних і промислових викидів, перш, ніж вони потрапляють у воду;
- дбають, щоб добрива та інші хімікати, які вносять у ґрунт на полях і городах, із дощовими потоками не потрапляли у водойми?

Підведення підсумків заняття. Де б ми з вами не були, чим би не займались, над нами завжди світить Сонце, ми дихаємо повітрям, п'ємо воду, споживаємо рослинну або тваринну їжу, нас оточують люди, рослини, тварини. Усе це належить до природи котру потрібно охоронять.

1. З'ясувати, чому на глобусі більша частина блакитного кольору?
2. Дослід із кімнатними рослинами, які поливались і не поливались.

Під час вивчення теми "Вода", зокрема при з'ясуванні питання про постачання нашої країни доброякісною питною водою, слід надати цікаву інформацію.

Особливого значення фактор забезпечення доброякісною питною водою набуває у містах, де на сьогодні сконцентрована основна частина жителів нашої

країни.

Підсумок уроку. Що нового дізналися про воду? Чому потрібно її берегти? (Відповіді дітей). Треба берегти воду.

Живий куточок

Збагаченню знань про природу та формуванню навичок дослідницької діяльності сприяють **досліди**, які проводяться у куточку живої природи.

Це місце для вирощування рослин і утримання деяких тварин, а також для виконання спостережень та дослідів. На його базі проводять роботу (в основному з кімнатними рослинами). Найбільш поширеними кімнатними рослинами в куточку природи є: аспідистра, аспарагус, алоє, араукарія, бегонія, бальзамін, каменеломка, колеус, різні види кактусів, фуксія, узамбарська фіалка, сансев'єра, традесканція та ін.

Діти закріплюють знання по догляду за рослинами (очищають листя від бруду, розпушують ґрунт, поливають, пересаджують їх); створюють город на підвіконні (висаджують цибулю на перо, сіють кріп, петрушку), проводять досліди.

Для активізації мислення та пізнавальної діяльності дітей можна використати такі прийоми, як: «Я – учений-дослідник», «Відоме й невідоме».

Взимку можна зрізати гілочки верби, бузку поставити у воду і спостерігати. На дворі ще не розпускались бруньки а в груповій кімнаті – да! Коли розпустилися бруньки, зробили висновок, що дерева і кущі живуть і взимку (але сплять, бо для росту і розвитку потрібно тепло)

Вирощування цибулі у темряві і на світлі. Робили висновки: що для нормального розвитку рослини треба волога, тепло і світло.

Успіх залежить від взаємозв'язку і поєднання знань і понять. При їх невідповідності діти не помічають сутності і не розуміють змісту виконуваної роботи.

При з'ясуванні функції вологи (води) на розвиток насіння гороху, бобів діти замочують насіння, пророщують його і порівнюють із сухим насінням. При цьому відбулися зміни: збільшення розміру насінини, зміна зовнішнього

вигляду (поява коріння, звільнення сім'я долей від шкірки). Після таких предметних дій діти спільно з вихователем роблять висновки про ріст рослин, швидкість росту, зовнішні прояви.

Використання завдань порівняльного характеру сприяє формуванню у дітей навичок наукового аналізу явищ і закріпленню конкретно позначених понять. Для цього їм слід запропонувати і завдання такого типу: «Визначіть за кольором листків, яким рослинам бракувало світла?»

У відповідях дітей на такі запитання повинні бути докази, аргументи, що відрізняються чіткістю і логічністю, в яких правильно виділяються причини і наслідки.

Наприклад. Так, щоб з'ясувати, яке значення води в житті рослин, проводиться дослід: одну рослину поливають, а іншу – тимчасово ні. Спостереження ведеться за кольором листя, стебла (якісні ознаки), порівнюються відповідні характеристики обох рослин. Відмінність пояснюється відсутністю води, тобто визначається умова росту рослин.

Досліди необхідні і в тих випадках, коли процес у природі триває довго, і діти не можуть спостерігати за ним від початку до кінця.

За допомогою дослідів визначаються і наслідки, до яких призводить зміна умов існування об'єкта. Наприклад, зміна умов життя рослини: кількості світла, тепла, води та ін.

Закладають досліди на виявлення потреби рослин у воді, теплі, світлі; спостерігають за ростом і розвитком рослин.

I. З'ясувати значення води і тепла для росту рослин.

II. Розмноження рослин.

Мета дослідів. Формувати у дошкільників уміння розмножувати рослини: висівати насіння та різними вегетативними органами, до яких належать уорінь, стебло, листя (тому таке розмноження називається вегетативним). Розвивати зацікавленість до збереження природи та набуття практичних природоохоронних навичок.

Дослід . Спочатку загадати загадку. «Я в плоді ховаюся, а щоб прорости,

від нього звільняюся». – (Насіння).

Пророщене насіння помідорів (зерен пшениці) висіваємо у підготовлений ґрунт. Ставимо в тепле місце. Поливаємо, розпушуємо ґрунт. Проводимо спостереження. Спостерігаємо, коли з'являються перші сходи. Висновок: рослини розмножуються насінням.

Дослід. Загадуємо загадку. «Навесні виростаю, влітку зелений, а восени жовтію й опадаю». – (Листок).

Листок кімнатної фіалки саджаємо в темну посудину (корінь у ґрунт, а там темно). Спостерігаємо за ростом, створивши всі необхідні умови. Листочок прийнявся і почав пускати коренці. Тепер його можна висаджувати у вазон.

Дослід. Відростки кімнатних рослин (традесканція, хлорофітум). поставимо у воду, і коли на пагінцях з'являться корінці, висадимо у підготовлений ґрунт.

Загальні висновки: рослини розмножуються не тільки насінням, а й іншими вегетативними органами: листками, стеблами, коренями.

Дослідницьки навички дослідження природи набувається коли дошкільників навчають об'єднувати рослини і тварин за спільними ознаками в елементарні групи (тварини: дикі й свійські, комахи, птахи; рослини: кімнатні, садові, городні тощо).

Впевненість дошкільників у користі такої дослідницької діяльності – важливий фактор активізації їх пізнавальної діяльності.

При створенні проблемних ситуацій необхідно приділяти увагу проблемному дослідженню та спиратися на знання, котрі були отримані дітьми раніше та сформулювати дослідницьку мотивацію – це ключ до пізнання природи. Тут використовують поетичні рядки, цікаву інформацію, ігри, метод асоціацій і порівнянь, проблемні завдання, дослідження.

Для спостережень слід добирати насамперед об'єкти, що передбачені програмою та найхарактерніші для певної місцевості і відповідають інтересам дошкільників. З огляду на це вони можуть мати такий зміст:

I. Спостереження за неживою природою.

2. Перевірка народніх прикмет. Наприклад.

Збережеться стійка сонячна погода, якщо:

- протягом доби температура різко змінюватиметься: вдень – спека, вночі – прохолодно;

- після заходу сонця в низинах, над річкою, озером, болотом стелиться туман; - випадає рясна роса, яка залишається до ранку;

- дим від вогнища піднімається вгору; - удень на березі річки (озера, моря) вітер дме з води на сушу, а ввечері – навпаки.

Погода погіршиться, якщо:

- навколо Сонця і Місяця з'являється сяйво у вигляді великого кільця; - дим від вогнища стелиться понад землею;

- туман у вигляді суцільної завіси не зникає після сходу Сонця.

Під час таких спостережень дошкільників вчать розкривати причини явищ, знаходити взаємозв'язки і залежності між об'єктами й явищами природи.

Удосконалюючи дослідницькі навички, дошкільники беруть участь у різних пізнавальних проектах.

Наприклад, під час ознайомлення з темою «Повітря».

Пропонуємо цікава інформація. Народна мудрість мовить: "Необхідний, як повітря". І справді, без їжі людина може жити 5 тижнів, без води 5 днів, а без повітря - 5 хвилин.

Вчені вважають, що переважну частину кисню на нашій планеті поставляє флора (рослини), решту – фітопланктон (рослини з дрібними тваринами в морях).

Дітям пропонуються цікаві проблемні запитання, зокрема: «Чи можна намалювати повітря?», «Чи може повітря звучати?», «Чому говорять: «Потрібний як повітря!»?», «Як впливає на здоров'я людини забруднене повітря?» та ін.

Міні-проект «Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його забруднення» починається з запитання. Що (хто) може очистити повітря, або збільшити в ньому кількість кисню)?

Працюючи над проектом «Облаштуємо нашу планету», діти роблять висновок, чому потрібно висаджувати багато різноманітних рослин, і пропонують способи очищення повітря на нашій планеті, складають план корисних дій.

Атмосфері загального захоплення стимулює пізнавальні потреби, формує пізнавально-дослідницькі уміння та навички. прищеплює бажання пізнавати навколишній світ, дбати про чистоту повітря, бережно використовувати воду.

Таким чином, під час дослідницької роботи, у дошкільників формуються елементи природоохоронної роботи та формуються дослідницькі уміння та навички досліджувати природу.

Пам'ятаючи про те, що пізнавально-дослідницькі навички набуваються під час багаторазового їх повторення пропонуємо в кінці року провести дослідницьку роботу в дещо змінених умовах і надати дошкільникам більшої самостійності під час спостережень.

На прогулянці провести спостереження. Питання: Чим ми дихаємо (Повітрям).

Звернути увагу дітей на повітря навколо, підкреслити, що воно прозоре. Запропонувати відчутти, чим воно пахне.

Звернути увагу на повітря після того, як проїхала машина.

Висновок: чисте повітря прозоре, має приємний запах або не має жодного запаху. Забруднене повітря не прозоре, воно може мати неприємний запах. Дихати бажано чистим повітрям.

Ми видихаємо з повітрям воду ми виділяємо воду (пари води).

Запропонувати дітям подихати на дзеркальце або на холодне скло.

Дзеркальце помутніло, запотіло. Провести пальцем по запотілому склу. Чому палець став мокрим? Звідки взялася вода? (Це ми її виділяємо під час дихання у вигляді пари)

Скільки задоволення може дати пошукова діяльність у формі гри.

Прикладом гри-дослідження може бути гра з мильними кульками.

Дайте змогу дітям трошки часу просто попускати кульки.

Дослід . Дайте змогу дітям повидувати великі мильні бульки. Розглянути їх форму:

За дослідженнями Д.Б.Ельконіна, «щоб зацікавити дітей дослідною діяльністю на занятті, урізноманітнити навчання несподіванки або вільного вибору надають перевагу грі».

На прогулянці, з'ясувавши, що для всього живого джерелом тепла є Сонце, запропонувати наступне завдання: намалювати Сонце за допомогою палички на землі (чи крейдою на асфальті – залежно від умов). Дошкільнята малюють коло з променями та діляться своїми емоціями від побаченого в природі.

Підведення підсумків. Узагальнюючи вивчене, дошкільники відповідають на запитання: «Що тобі запам'яталося, сподобалося, здивувало найбільше?», «Про що захотілося розповісти своїм друзям?», «Які знання та навички ти можеш використати у щоденному житті, а які з них, на твою думку, будуть потрібні тобі в майбутньому?», це спонукає дітей формулювати оцінні судження та сприяє емоційному завершенню роботи.

У кожному закладі дошкільної освіти є своя ділянка землі (майданчик), де діти проводять більшу частину часу, особливо в теплу пору року. Наявність на ділянці дерев, кущів, городу, квітника, плодово-ягідних насаджень має велике виховне значення. Діти разом з вихователем вирощують рослини, доглядають за ними, одержують конкретне уявлення про їх ріст і розвиток і набувають пошуково-дослідницьких навичок.

Навесні, перш ніж обкопувати дерева, варто звернути увагу на тверду поверхню землі під деревом і пояснити, що через це до коріння не доходить повітря. Рослини живі істоти, вони дихають.

Діти прибирають ділянку від листя восени, взимку згрібають сніг під дерева.

Проводячи спостереження за ростом і розвитком рослин, можна загадувати загадки, використовувати прикмети, читати вірші. Наприклад.

Вірші П.Воронька «Поливала я порічки».

Після обговорення змісту, діти дійшли висновку: ягід було багато, тому, що дівчина добре доглядала за рослинами. Значно збагатився життєвий досвід дітей.

На ділянці, городі: висіваємо насіння, висаджуємо квіти, під час роботи діти роблять перші висновки.

Проведена робота сприяє розвитку аналітико-синтетичної розумової діяльності, вихованню позитивного ставлення до праці та природи та набуття пошуково-дослідницьких навичок.

Систематичне ознайомлення з природою підводить дітей до узагальнень, на основі яких складаються поняття, формуються основи майбутнього світогляду.

Також діти закладають досліди і таким чином, дошкільники набувають умінь та навичок вирощувати квіткові й овочеві рослини та спостерігають за їх ростом і розвитком.

Наприклад. Дослід. Цибулини цибулі діти висаджують у ґрунт.

Обов'язково слід оцінити діяльність кожного дошкільника. Оцінка за виконану роботу повинна носити позитивний характер, але вона диференціюється залежно від якості: «Посадив правильно, але землю навколо цибулини притиснув погано». До оцінки залучаються і самі діти: Вихователь пропонує одній дитині оцінити, як інша дитина виконала завдання.

Так, щоб визначити, чи має потребу рослина в поливанні, необхідно врахувати її стан — пружність, щільність листа і стебла або його м'якість, м'якість; стан ґрунту — його вологість, щільність і т.п.

У процесі дослідної роботи діти усвідомлюють залежність стану рослин від умов їх зростання, дізнаються про те, що зміна середовища закономірно спричиняє за собою зміну в стані рослин.

Крім того, колективна діяльність дає можливість формувати дослідницькі навички і вміння одночасно у всіх дітей групи.

Під час такої роботи продовжується формування дослідницьких умінь та навичок і вміння застосовувати знання у нових ситуаціях де завдання на

порівняння, класифікацію, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та доведення судження ускладнюються.

Таким чином, проведення дослідів сприяють формуванню у дітей пізнавального інтересу до природи.

Діти виконують ряд логічних операцій: порівняння, виявлення подібних й відмінних ознак об'єктів природи, роблять висновки.

Тому вихователеві необхідно повсякденно дбати про удосконалення методів і форм навчання, та пам'ятати, що творчість педагога є запорукою успіхів дітей. залучити дітей до активного пізнання природи.

Для забезпечення достовірності результатів дослідження ми скористалися педагогічним спостереженням, опитуванням дошкільників та аналізом результатів діяльності дітей в кінці дослідження.

Основними критеріями оцінювання результатів виконання завдань були правильність і повнота відповіді дошкільників та навички визначати, обстежувати та класифікувати об'єкти природи, робити висновки тощо.

Аналіз результатів наприкінці експерименту (року) подано в узагальнюючій таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Результати Знань старших дошкільників про природу та набуття дослідницькі навички

(підсумкового опитування дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп)

Рівень досягнень дітей	Контрольна група		Експериментальна група	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Низький	3	12,5	1	4,0
Середній	7	29,2	5	20,0
Достатній	10	41,1	10	40,0
Високий	4	16,7	9	36,0

Аналіз отриманих даних свідчить, що кількісні показники наприкінці

року в експериментальній групі на всіх рівнях кращі, ніж у контрольній групі, тобто в результаті експериментального навчання спостерігається помітно вищий рівень засвоєння дошкільниками знань про природу та дослідницьких навичок.

Зокрема, 36,0% дітей експериментальної групи відповідають показникам високого рівня сформованості знань та пошуково-дослідницьких навичок, що на 19,3% більше порівняно з контрольним класом (16,7%). Лише 4,0% дітей експериментальної групи досягли низького рівня сформованості знань, тоді як контрольному класі цей показник становив 12,5% дітей, що на 8.5% більше.

Аналіз результатів формування пошуково - дослідницьких умінь та навичок подано в таблиці 2.4

Таблиця 2.4.

Результати сформованості дослідницьких умінь та навичок
наприкінці експерименту (у %)

Уміння та навички	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	ЕЕГ	ККГ	ЕЕГ	ККГ	ЕЕГ	ККГ	ЕЕГ	ККГ
Порівнювати	26,2	4,9	4,2	2,5	23,4	29,8	7,3	1,7
Класифікувати	25,8	5,1	3,1	1,4	24,2	31,0	7,1	2,3
Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	24,7	5,4	1,9	2,8	21,7	30,9	10,8	1,8
Використовувати аналогію	23,7	4,9	2,3	3,1	22,6	33,8	8,4	1,2
Доводити істинність судження	25,1	3,4	3,8	1,5	22,9	33,2	8,2	1,9

Дані таблиці 2.4 свідчать, що у дошкільників експериментальної групи вищий рівень сформованості дослідницьких умінь та навичок порівняно з дітьми контрольної групи.

Зіставивши результати дослідження ми побачили, що в експериментальній групі на 11,7% збільшилась кількість дітей з високим рівнем сформованості уміння та навичок на 3,3% - із достатнім рівнем. Кількість дітей із середнім та низьким рівнями зменшилась на 8,8% і 6,6% відповідно.

У контрольній групі теж відбулись зміни, але вони незначні. Зокрема, кількість дітей, що мають високий рівень сформованості уміння та навички зросла на 4,9%; достатній рівень - на 3,8%. Кількість дітей із середнім рівнем зменшилась на 6,5%, а з низьким рівнем - на 1,8%.

Аналіз зрізів показників свідчать про те, що діти експериментальної групи добре засвоїли знання програмового матеріалу про природу, в них краще сформовані дослідницькі уміння і навички, уміння спостерігати за природою, критично мислити, аналізувати, вміють співпрацювати в групах і навіть, самостійно організовувати свою роботу. Значно підвищилась мотивація до дослідження природи.

Порівняння початкових та кінцевих результатів експерименту свідчить про позитивний вплив розробленої нами удосконаленої методики з формування пошуково-дослідницьких навичок у дошкільників.

Таким чином, у ході виконання дослідницьких завдань формуються дослідницькі вміння і навички, необхідні у дослідницькому пошуку: бачити проблему, ставити запитання, спостерігати, класифікувати, структурувати отриманий в ході дослідження матеріал, робити висновки та умовиводи.

Таким чином, пізнавально-дослідницькі роботи, у яких беруть участь старші дошкільники – надійний шлях пізнання кожною дитиною своїх творчих можливостей, запорука розвитку інтелектуальних здібностей та пізнавальної активності особистості, шлях набуття певних дослідницьких навичок.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки:

Проблема розвитку пізнавальних здібностей не є новою і широко розглянута у філософській, психолого-педагогічній та методичній літературі.

Зокрема психологи переконані, що саме інтерес є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Цінність пізнавального інтересу полягає в тому, що пізнавальна діяльність дитини у природі активізує її психічні процеси, сприяє емоційному підйому та починає виступати як важливий мотив активності особистості, її пізнавальної діяльності.

Розвитку пізнавальної діяльності творчої особистості в навчально – виховному процесі сприяє організація дослідницької діяльності.

Під поняттям «дослідницька діяльність» науковці розуміють вибіркочу спрямованість особистості, що звернена до певної галузі пізнання, яку характеризує особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, пошукової активності, аналізі одержаних результатів, їх оцінку та прогнозування своїх подальших дій та формування у дітей на цій основі міцних знань, умінь, навичок.

За висловом В.І.Бондаря «уміння — це заснована на знаннях готовність людини виконувати ту або іншу діяльність. Уміння неможливі без знань і формуються лише на їхній основі».

Навички є однією з форм вираження досвіду здійснення людської діяльності. Це автоматизована ланка цієї діяльності (автоматизовані вміння). Вони здійснюються без участі свідомості, але під її контролем.

Процес формування навичок відбувається в кілька стадій, остання з яких стає динамічним стереотипом. Щоб дитина оволоділа навичкою, необхідно багаторазове повторення дії. Найкраще це відбувається під час дослідницької

діяльності.

Набуття учнями умінь та навичок досліджувати природу та шляхи їх формування слід розглядати як результат де провідними виступають практичні методи навчання.

Метод – спосіб роботи вихователя й дітей, за допомогою якого досягається засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок та розвиток їх пізнавальних здібностей.

Особливу увагу в дослідженні природи приділяють досліді й експерименту як самостійним категоріям, як найдієвішим методам пізнання природи.

Кожний метод можна представити як сукупність методичних прийомів.

Прийомами вважають відповідні види робіт з навчальними засобами: малюнками, таблицями, натуральними об'єктами, муляжами, демонстраціями дослідів тощо.

Але об'єктивну інформацію про досліджуване явище можна отримати лише за умови застосування кількох методів дослідження.

Тому найголовніше в педагогічній роботі вихователя – правильно дібрати форми і методи роботи і зуміти їх практично реалізувати.

Результати констатувального експерименту показали, що в контрольній та експериментальній групах рівень сформованості знань про природу, пізнавальні здібності та сформованість пошукових умінь дошкільників майже однакові.

Після проведення дослідження, кількість дітей, які мають високий рівень знань, умінь та навичок у дослідженні природи вдалося підвищити в обох групах. Але в експериментальній групі ці результати значно вищі.

Тому вважаємо, що запропонована нами методика роботи мала позитивний вплив на формування пошуково – дослідницьких навичок старших дошкільників.

Таким чином, пошуково-дослідницька діяльність, яка є для дитини цікавою, привабливою, а за результатами достатньо успішною є шляхом до

самореалізації дошкільника та набуття ним певних дослідницьких навичок:

- інтелектуальних: ставити запитання, висувати гіпотези, спостерігати, класифікувати, структурувати отриманий в ході дослідження матеріал, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, аналізувати, бачити проблеми, доводити і захищати свої ідеї.

- практичних: робота з натуральними об'єктами, навички роботи практичного характеру, збирати природознавчий матеріал, вирощувати рослини, доглядати за тваринами, здійснювати природоохоронну роботу.

- самоорганізації та самоконтролю: планування роботи, раціональне використання часу, перевірка результатів діяльності.

Результати експерименту підтвердили гіпотезу дослідження, засвідчили про досяжність визначеної мети та реалізованість поставлених завдань.

Особистий інтерес педагога, особиста захопленість – ось запорука успіху дітей. Тому головне – показати їм значимість їх діяльності та вселити впевненість у своїх силах.

Формування пошуково-дослідницьких навичок у дошкільників відбуватиметься якісніше за умови цілеспрямованої, систематичної, методично обґрунтованої організації навчального процесу.

Розроблена методика, що полягала в цілеспрямованій і систематичній організації пошуково – дослідницької діяльності в закладі дошкільної освіти є достатньо ефективною і забезпечує формування пошуково-дослідницьких навичок дослідження природи у дошкільників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми та буде продовжена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.] ; наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д. пед. н. – К. : ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2012. – 26 с
2. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 1998. – 380 с.
3. Богініч О.Л., Беленька Г.В. Природа і рух. – Київ, кобза, 2003.
4. Бондар В.І. Дидактика. – Либідь, 2005. – 264 с.
5. Ващук О. В. Науково-дослідницька компетенція як складова готовності вчителя до розвитку академічної обдарованості / О. В. Ващук // Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти : ретроспектива і перспектива: Київ. – К., 2013. – С.180–187.
6. Варакута О. Пізнавальні завдання для формування природничих понять // Поч. школа - 1999. - № 8. - с.53-56
7. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. / О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. - К.: Просвіта, 2001. – 416с.
8. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т.2. Проблемы общей психологии /Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с.
9. Дослідницька діяльність учнів – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-referat.com>.
10. Джежеря О.О. Науково-дослідницька робота учнів – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/naukovo-doslidnitska-robot-a-uchniv.html>.
11. Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. – Київ: Освіта, 2001.

12. Дослідницька робота школярів з біології: навчально-методичний посібник / за заг. ред. к.б.н. С. М. Панченка, Л. В. Тихенко. – Суми: Університетська книга, 2008. – 368 с.
13. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: В 2 т. Т.1. – М.: Педагогика, 1986. – 320 с.
14. Запорожець О.В. Психологія. – К.: Радянська школа, 1967. – 222 с.
15. Захарова Н.М. Міжпредметні зв'язки як засіб формування загальнопізнавальних умінь молодших школярів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2000. – 18 с.
16. Ельконін Д.Б. Психологія гри. — Видання друге. – М.: Гуманітарний видавництво центр ВЛАДОС, 1999. - 360 с.
17. Кабанова-Меллер Е.Н. Психологія формування знань і навчальних умінь у школярів. – М.: Педагогика, 1969. – 436 с.
18. Карасик А. Р. Активізація пізнавальних процесів / А. Р. Карасик // Початкова освіта. – 2002. – № 14 (158). – С. 6.
19. Кобаль В.І. Дидактичні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Київський національний лінгвістичний університет, збірник наукових праць. Випуск 24. — К., 2003. — С.20-24.
20. Коберник Г. Виховний та розвивальний потенціал інтерактивних технологій навчання/ Г.Коберник // Сільська школа України. — 2006р. — №16-18. – С.7
21. Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: Навч.метод. посіб. – Донецьк: ТОВ Юго-восток,2006. – 227.
22. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / Сост.: В.М. Кларин, А.Н. Джуринских. – М.: Педагогика, 1987. – 416 с.
23. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи / За заг. редакц. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С.,2004. – 112 с.

24. Коменский Я.А. Великая дидактика. – М., 1995. – С. 161-637.
25. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у діяльності. – Київ, 1963.
26. Кочерга О.В. Початок життя – становлення особистості. – Київ: Кобза, 2003.
27. Кулачківська С.Є., Ладивір С.О. Я – дошкільник: вікові та індивідуальні аспекти розвитку. – Київ: Нора-прінт, 1996.
28. Лернер Л.Я. Дидактические основы методов обучения. М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
29. Лисенко Н.В. Організація пошуково-дослідницької роботи в дитячому садку. – Київ: РУМК, 1990.
30. Лохвицька Л.В. створення навчально-ігрового довкілля для пізнавального розвитку дошкільника //Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – Київ: Контекст, 2000. С.219-222.
31. Люблинская А.А. Детская психология: Учебное пособие для студентов педагогических институтов. – М.: Просвещение, 1971. – 415 с.
32. Машовець М. Активізувати процес пізнання можуть батьки дитини // Дошкільне виховання. – 2004. – №3. – С. 6.
33. Машовець М.А. Педагогічні умови наступності у трудовому вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку: Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1994. – С.11
34. Мельчаков Л.Ф. Предметные уроки в курсе природоведения // Начальная школа. - 1981. – № 9. – С.66-68.
35. Національна доктрина розвитку освіти /Збірник нормативних документів з освіти та виховання / Упоряд. З.М. Онишків. – Тернопіль, Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. – С.15-25
36. Основи спостережень за станом довкілля : навчально-методичний посібник / за заг. ред. к.б.н. С. М. Панченка, к.пед.н. Л. В. Тихенко. – Суми: Університетська книга, 2013. – 352 с.

37. Падун Н. О. Навчально-дослідна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів /Падун Н. О. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – С. 90 – 93.
38. Пакулова В.М., Кузнецова В.И. Методика преподавания природоведения. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
39. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. – Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002.
40. Подласый И.П. Педагогика начальной школы. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. – 400 с.
41. Пометун О.І. Інтерактивні методи та системи навчання. / О.І. Пометун, Л.В.– К.: 2007. — 192с.
42. Програма атестації здобувачів вищої освіти з методики навчання української мови, методики навчання освітньої галузі "Природознавство": навч.-метод. комплекс для напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта», освітнього рівня бакалавр / За ред. Дубровської Л.О.; уклад.: Л.О.Дубровська, Н.В.Білоусова, І.І.Киричок, М.О. Шевчук, В.Л.Дубровський – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2017. – С. 28 – 40.
43. Пов'якель Н.І., Улькіна Т.В. Ігрові психотехнології в системі підготовки спеціалістів початкової освіти до психологічної роботи з пізнавальними здібностями дітей // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – Збірник статей. – Частина 1. – Випуск 3. – К.: Педагогічна преса, 2001. – С. 201– 207.
44. Савченко О.Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи // Початкова школа. – 2001. – №1. – С. 6-10.
45. Семенова, Н.А. Дослідницька діяльність учнів [Текст] / Н. А. Семенова // Початкова школа. – 2006. – № 2. – С.45-49.
46. Скаткін М.М. Методика викладання природознавства в початковій школі: Посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1953. – 227 с.
47. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані твори: В 5 тт. – К.: Радянська школа, 1976. — Т.2. — С.419-654.

48. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості //Вибр.тв.: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. — Т.1. – С.53 – 206.
49. Телячук В.П., Лесіна О.В. Інноваційні технології в початковій школі // Харків. Видавнича група «Основа» – 2008.
50. Улькіна Т.В. До проблеми дослідження проявів і психологічного змісту пізнавальних здібностей у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку // Психологія. Збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова. – Випуск 11. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – С. 242 – 247;
51. Улькіна Т.В. Особливості змісту пізнавальних здібностей. Рання психодіагностика та психологічна підтримка обдарованих дітей з особливими потребами // Актуальні проблеми виховання та навчання студентів з особливими потребами. Збірник наукових праць – К.: Університет “Україна”, 2002. – Випуск 1. – С. 173 –179;
52. Усова А.П. Дидактические основания связи и преемственности в работе между детским садом и школой. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1995. – 176с.
53. Ушинський К.Д. Твори в 6-ти томах. Т. 2. - К., 1954. — 500 с.
54. Швед С.В. Пам’ятка юного науковця – [Електронний ресурс].Режимдоступу:http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/1437/105599/sitepage_62/files/pamyatka_yunomu_naukovomu_shukachu.pdf.
55. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2002.
56. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. — М.: Просвещение, 1999; — С. 53-71.
57. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. — Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.

58. Яришева Н. Ф. Основи природознавства: Природа України: Навч. посібник / Н.Ф. Яришева. – К.: Вища шк., 1995. – 335 с.: іл.

ДОДАТКИ

Додаток Б

Таблиця 2.1

Види навчальної роботи, що сприяють формуванню знань про природу та навичок практичного характеру

Види роботи, що сприяють формуванню знань про природу дієво практичного характеру	Проводиться робота		
	постійно (%)	іноді (%)	Не проводиться (%)
Аналіз і порівняння досліджуваних об'єктів природи, явищ, процесів	67,5	31,7	0,8
Виділення істотних ознак	83,3	16,7	0,0
Встановлення причинно-наслідкових зв'язків	62,5	35,8	1,7
Систематизація й узагальнення	30,8	64,2	5,0
Самостійне формулювання висновків	12,5	84,2	3,3
Виконання самостійних практичних завдань	35,0	65,0	0,0
Виконання завдань за зразком та аналогією	71,7	28,3	0,0
Виконання вправ дослідницького характеру	15,1	82,4	2,5
Розв'язання завдань проблемного характеру	27,4	66,7	5,9
Виконання практичних робіт дослідницького характеру	9,2	67,5	23,3

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Урюпіна Ірина Василівна

учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

22. 03. 2021р.

(дата)

(підпис)

Ірина Урюпіна

(ім'я, прізвище)